

A PRÁGAI KÖZPONTI MŰSZAKI KÖNYVTÁRBAN.

A Magyar Távirati Iroda könyomatosában, a belföldi hírek között, augusztus 15-én 16 óra 25 perckor a következő közlemény jelent meg:

Műszaki Könyvtárosok prágai tanulmányutja

Az Országos Műszaki Könyvtár szervezésében 32 szakkönyvtáros utazott csütörtökön Prágába, a csehszlovák könyvtári és dokumentációs szervezet tanulmányozására. Az 5 napos tanulmányuton a prágai Központi Műszaki Könyvtár munkatársai kalauzolja a magyar szakkönyvtárosokat. /MTI/

A hírt örömmel fogadta minden könyvtáros - hiszen műszaki könyvtárosok részére ez volt az első szervezett külföldi tanulmányut, - de különösképpen azok részére jelentett sokat, akik a szerencsés 32 között ekkor már Prága felé utaztak.

Sikerült. A már oly régóta várt ut szervezési munkáit az OMK az IBUSz közbeiktatásával vállalta, s intézte. Az OMK, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára és az Országos Széchenyi Könyvtár néhány munkatársán kívül a következő vállalatok könyvtárosai vettek részt /részben saját, részben vállalatunk költségén/ ezen az uton: Egyesült Izzó, Mezőgépfeljesztési Intézet, Faipari Kutató Intézet, Ikarusz, Vegyiműveket Tervező Vállalat, Kíspesti Textilművek, VERTESz, Műszeripari Kutató, Kábel- és Sodronykötélgár, Fémapari Kutató, Ruhaipari Tervező Vállalat.

Az ut célja - Prága megtekintésén kívül - elsősorban az volt, hogy megismerjük a csehszlovák kollégák munkáját, tanulmányozzuk a prágai OMK, a Csehszlovák Központi Műszaki Könyvtár működését. Ezenkívül természetesen a résztvevők külön-külön meglátogathattak más könyvtárakat is, a vállalata-

tukhoz hasonló profilu üzem, vagy kutatóintézet műszaki könyvtárát. A látottak szakmai részéről úgy érezzük lapunk hasábjain is kötelességünk legalább vázlatosan beszámolni.

- x -

A Csehszlovák Központi Műszaki Könyvtár /KNIHOVNA VYSOKÝCH ŠKOL TECHNICKÝCH - ÚSTŘEDNÍ TECHNICKÁ KNIHOVNA ČESKO-SLOVENSKÉ REPUBLIKY - röviden: KVŠT, amely egyuttal a prágai Műszaki Egyetem Könyvtára is 1956-ban ünnepelte fennállásának 150 éves évfordulóját.

A napoleoni háborúk idején, 1806-ban, 604 kötettel kezdte meg működését, mint a Politechnikai Intézet szakkönyvtára. Az idők folyamán azután a kis intézeti könyvtár a műszaki főiskola könyvtárává fejlődött. 1935-ben egy volt jezsuita kolostorban, a Klementinumban kapott megfelelő elhelyezést, és ettől az időtől kezdve egyre több és több egyetemi, főiskolai hallgató és végzett szakember látogatta. A II. világháború utáni években pedig mikor Csehszlovákiában napirendre került a központi műszaki dokumentáció megszervezésének kérdése, ennek a feladatnak elvégzésére fokozatosan a könyvtár bibliográfiai részlegét fejlesztették ki. Így a Központi Műszaki Könyvtár /továbbiakban KVŠT/ nagyfontosságú állami intézménnyé vált, amit talán legjobban azzal jellemezhetnénk, hogy a magyar viszonyokhoz hasonlítva egyesítve látja el Prágában a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának és az Országos Műszaki Könyvtárnak feladatait.

- x -

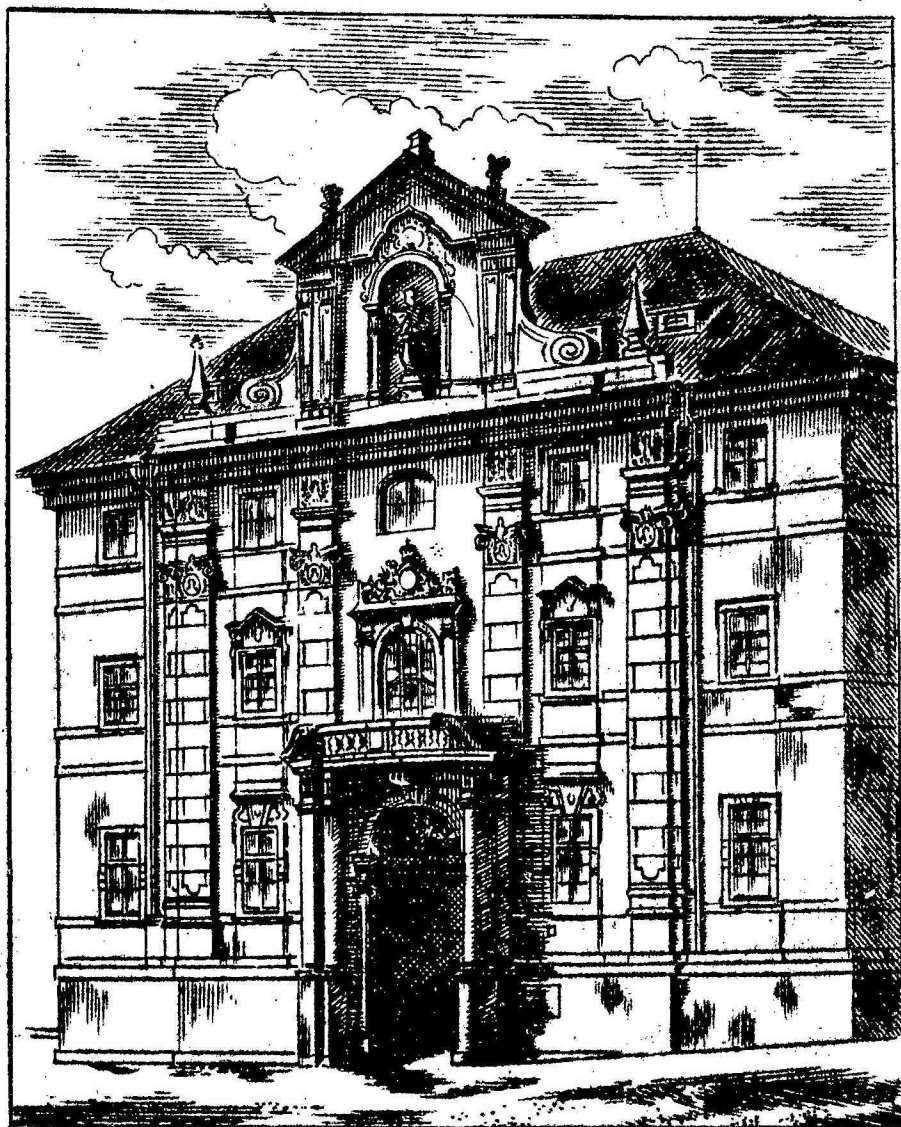
A KVŠT legelőször hatalmas arányaival, irigylésreméltó technikai berendezésével, nagyszámu munkatársával és csodálatos tisztaságával lep meg bennünket. Célunk elsősorban azonban nem ennek részletezése, hanem az ott folyó munkának bemutatása és összehasonlítása a magyarországi gyakorlattal, külön kiemelve a különbségeket.

Állományával, amely jelenleg a 300 000 kötethez közeledik, kettős feladatot tölt be:

egyrészt propagálja a tudományos és a műszaki irodalmat széleskörű olvasói tábora körében;

másrészt dokumentációs szolgálatával aktivan az érdeklődők elé siet, és folyamatosan tájékoztatja őket a legújabb szakirodalmi újdonságokról.

Könyvein kívül igen számottevő és értékes prospektus-anyaggal rendelkezik, valamint jelentős szabványgyűjteménye.

CLEMENTINUM

és mikrofilm-tára is van. Folyóíratállományával jóval felülmúlja a hasonló budapesti könyvtárakat: 1957-ben kerekén 4500 féle műszaki, természettudományi és üzemgazdasági folyóírat érkezik rendszeresen címére.

A feldolgozó osztály címfelvételeit a csehszlovák szabvány-előírások alapján készíti. Ezek több vonatkozásban különböznek a magyar szabályoktól - pontosság, és alaposság tekintetében elmaradnak mögöttünk - mivel természetesen a nagymultu cseh tudományos könyvtárak több évtizedes gyakorlatát összegezik és fejlesztik tovább úgy, hogy a nagy különbségek mégse tegyék kötelezővé többszázezer kötetes könyvtárak állományának rekatalogizálását. Ormíg-sokszorosítással többszörözött katalógus kartonjaikat háromféle olvassói katalógusba rakják le:

a betürendes -

a szak- és

a tárgyszó-katalógusba.

Szakkatalógusuk az egyetemes tizedes osztályozás jelzeitein épül fel, míg tárgyszó katalógusuk rendszerét saját maguk dolgozták ki.

Tágas és világos katalógustermében, a fenti három katalógusban, több mint 800 000 katalóguskarton között válogathatnak az olvasók.

De a KVŠT nemcsak saját állományát tárja fel, hanem évente nyolcszor megjelenteti a "PRIRUSTKY TECHNICKÉ LITERATURY VE VĚDECKÝCH KNIHOVNÁCH V ČSR" /a Csehszlovák Köztársaság tudományos könyvtárainak új műszaki könyvei/ c. kiadványát is, amely 12 prágai és vidéki nagykönyvtár legújabb beszerzéseinek címjegyzékét tartalmazza. Emellett a lap - amelynek évi előfizetési ára 24.- Kcs. - rendszeresen közöl az olvasókat és a könyvtárosokat érdeklő híreket és közleményeket. Rendszeresen ismerteti a KVŠT munkáját és szolgáltatásait. Ez évi 3 számában az új szerzemények jegyzéke 9 fő- és 124 /!/ alcsoportban, tehát igen finom felbontásban és áttekinthető csoportosításban, 710 külföldi szakkönyv felsorolását tartalmazza, pontos bibliográfiai adatokkal. Az egyes tételek után betűrövidítések és számok jelzik, hogy az illető mű melyik könyvtárban, milyen raktári szám alatt található.

Érdekes megemlíteni, hogy a KVŠT könyvkötő részlege főleg csak javításokat végez, a kötetek tulnyomó részét a

könyvtáron kívül köttetik. /Ezt a gyakorlatot azonban csak nehézkes, szükség-megoldásnak tartják./

- x -

Az olvasókat jelentkezésük és beiratkozásuk után - foglalkozásuknak megfelelően - 3 kategóriába sorolják:

1. tudományos oktató személyzet, egyetemi tanárok és kandidátusok,
2. egyetemi hallgatók, állami vállalatok tudományos /műszaki/ dolgozói,
3. egyéb.

Ehhez járul azután még egy 4. csoport is: a KVST dolgozói, Részünkre ujszerű, hogy állandó látogatóikat érdeklődési körük szerint csoportosítva is nyilvántartják.

Forgalmuk óriási. A tanévek ideje alatt naponta átlagosan 800 olvasó veszi igénybe olvasótermüket, amely ennek megfelelően szintén hatalmas: könyvolvasójuk közel 200 személyes. Folyóiratolvasójuk viszont aránylag kicsi: egyidejűleg 50 olvasó veheti igénybe. Ez az utóbbi a mi szemünkkel még akkor is szűknek látszik, ha - mint nálunk - ott csak a külföldi szaklapokat olvassák. /Ilyenirányú véleményünkkel ők is teljes mértékben egyetértettek./ Ez is egyik oka egyébként annak, hogy a könyvtár már mai helyét is kinőtte, s a második csehszlovák öt éves tervben megkezdik a KVST teljesen új, különálló épületének építkezéseit.

Olvasótermeik hétköznapi reggel 8 órától este 19 óráig
vásárnap reggel 8.30-tól d.u. 16 óráig
állnak az olvasók rendelkezésére.

A raktárakban 4 emelet magasságban három nagyságrendi csoportban /A,B,C/ folyószámos numerus kurrensben, állítható vaspolcokon sorakoznak a szépen rendezett kötetek. A kéréslapok továbbítását az egyes emeleteken ügyeletes raktárkezelő-kig csőposta végzi. A katalógusteremben üveg ablak mögött helyetfoglaló könyvtárosok a könyvkéréslapokat - minden műről külön, a mienkénél kisebb méretű kéréslapot kell kiállítania az olvasónak - a raktári számnak megfelelő emeletre továbbítják.

A kéréslap útja a legfelső emeletig sem tart tovább egy percnél. A kért könyvek a kikeresés után kis elektromos liften, drótkosarakban, teszik meg az utat az olvasóteremig. Ez már hosszabb ideig tart, a legtávolabbi ponttól a "kézbeszítés" 10 percet vesz igénybe.

A tisztaság nemcsak a munkahelyeken, folyosókon és az olvasótermekben hasonlít egy példaszerűen tisztán tartott kórházhoz, hanem a raktárakban is. /Irigykedve hallgattuk a magyarázatot: 15 takarítónő gondoskodik erről, de láthatóan a könyvtárosok és az olvasók is jobban ügyelnek rá, mint Magyarországon./ A polcokon fekvő könyveket is rendszeresen porszívózzák. Ezenkívül automatikus tűzjelzőberendezések és levegőnedvességmérő készülékek gondoskodnak még a könyvek védelméről és higiénijáról.

Évi félmillió kötetet kölcsönöznek ki. Nyilvántartás-ként kétszelvényes térítvényt használnak, amit az olvasó tölt ki. A kézikönyvtárak anyagát egyáltalán nem, a folyóirat anyagot pedig csak az 1-2 olvasói kategóriákba tartozók részére kölcsönzik. A keresettebb művek kölcsönzésére szintén különböző szigorításokat alkalmaznak.

A reference-szolgálatot 4 szakreferens végzi, akiknek külön kézikönyvtár áll rendelkezésükre.

- x -

A központi műszaki dokumentáció megszervezése Csehszlovákiában 1946-ban kezdődött, több nagyüzem - köztük a Skoda Művek - dokumentációs tevékenységének összevonásával. Ettől az időtől kezdve különböző neveken, több főhatóság felügyelete alatt folyt ilyen munka, míg végül 1954. január 1-től kezdve, a jelenlegi rendszer szerint a központi műszaki és közgazdasági dokumentáció két, pontosan elhatárolt részre oszlik és két intézményhez tartozik:

1. a KVŠT dokumentációs /bibliográfiai/ osztályához /BIBLIOGRAFICKO-ZPRAVODAJSKÉ ODDELENÍ ÚSTŘEDNÍ TECHNICKE KNIHOVNY CSR V PRAZE/. Itt folyik az a szigorú értelemben vett dokumentációs munka, amit a későbbiekben ismertetünk.
2. a Műszaki és Közgazdasági Információs Intézethez /ÚSTAV PRO TECHNICKE A EKONOMICKE INFORMACE - UTEIN/, amely széleskörű - formáiban nálunk kevésbé ismert - információs munkát végez, és egyúttal központi fordítóirodaként is működik. /Az UTEIN működésének ismertetése nem tartozik e cikk feladatai közé./

A KVŠT több mint 200 dolgozójának közel egyharmada dolgozik a dokumentációs osztályon. Először általánosságban feladatukkal és tevékenységükkel foglalkozunk, majd külön külön kiadványaikkal és szolgáltatásaikkal.

- x -

A KVST ezen a területen nagyjából az OMK szerkesztősegi-, bibliográfiai- és figyelőszolgálati csoportjának feladatait végzi.

S z a k r e f e r á t u m o k a t készít és készített;

L a p s z e m l é k e t szerkeszt;

F i g y e l ő s z o l g á l a t o t /kartonszolgálatot/ ad ki;

T á j é k o z t a t ó szolgálattal áll az érdeklődők rendelkezésére;

I r o d a l o m k u t a t á s o k a t végez;

P r o s p e k t u s g y ű j t e m é n y t kezel;

F o t o l a b o r a t o r i u m i munkákat végez.

Munkájának alapanyagát a referátumok /zömében folyóiratcikk-kivonatok/ képezik, amelyeket azután katalóguskartonok formájában tart rendezve. Ma már évente 100 000 könyvet, folyóiratcikket, szabadalmat stb. ismertető referátum kerül ide, amelynek kb. felét magának az osztálynak szakemberei készítik, felét pedig hasonló külföldi karton-szolgálatok felhasználásából nyerik. /Sajnálattal állapítottuk meg, hogy a magyar figyelőszolgálati anyagot nem használják./ A házilág készülő referátumok céljaira olyan szabvány-ürlapokat alkalmaznak, amelyek adataikkal igen hasonlítanak az általunk erre a célra használt 16301/a szabvány-nyomtatványhoz. A különbség csupán az adatok elrendezésében és abban rejlik, hogy külön - kék színű - ürlapot használnak a könyvek és könyvrészletek referálásához. Csupán címfordítást tartalmazó ún. címreferátumokat nem készítenek.

Szolgáltatásaik - ugyanugy mint nálunk - zömében erre az anyagra épülnek fel. A referátumokat készítő munkatársak munkáját külön kézi könyvtári könnyít meg, ahol szótárakon, enciklopédiákon és kézikönyveken kívül megtalálhatók az összes fontosabb külföldi referáló lapok is.

- x -

Egyik legfontosabb szolgáltatásuk a "KARTOTÉKA TECHNICKE A HOSPODARŠKE LITERATURY" /a műszaki és közgazdasági irodalom figyelőszolgálat/ teljes egészében ennek az anyagnak a felhasználásával készült. 85 tárgykörben /tehát a nálunk még mindig túl általánosnak tartott felosztás alig egytized pontosságával /DIN A/6 méretű kartonokon, hetenként küldik szét a megrendelőknek a külföldi szaklapokban megjelent cikkek stb. cseh nyelvű kivonatait. A tárgyköröket az

előfizetők kívánsága szerint 3 évenként felülvizsgálják, és ha szükséges, megváltoztatják.

1956-ban kereken 10 millió figyelőszolgálati kartont küldtek szét a különféle üzemek és intézetek részére. Egy-egy tárgykörnek átlag 300 előfizetője van.

A decimális jelzettel is ellátott kartonok szövegrendezése a következő: szerző - cím - referátum. Az impresszum-adatok csak ezután, a karton alján kapnak helyet, egy sortávolság kihagyásával. Véleményük szerint ez a sorrend náluk jól bevált.

Másik igen bevált kiadványuk az 1947 óta rendszeresen megjelenő "PREHLAD TECHNICKÉ A HOSPODÁRSKÉ LITERATURY" /műszaki és közgazdasági irodalmi szemle/, tulajdonképpen cseh megfelelője a magyar műszaki lapszemléknek. Ebben a havonta megjelenő DIN A/4 formátumu nyomtatott kiadványsorozatban az elkészült referátumok válogatott anyaga /kb. 40-50 %-a/ jelenik meg. 1954-ig külön mellékletben hozta az elkészült új fordítások jegyzékét is, de akkor ezt a feladatot átvette az UTEIN, és azóta a KVŠT kizárólag külföldi folyóiratcikkek, szabadalmak referátumait közli. /Ezenkívül hirdetések formájában tartalmazza a cseh könyvkiadók által kiadott szakkönyvek ismertetéseit./

A PREHLAD 5 sorozatban jelenik meg:

1. HORNICTVI - Bányászat
2. HUTNICTVI A STROJIRENSTVI - Kohászat és gépgyártás
3. ENERGETIKA A ELEKTROTECHNIKA - Energetika, elektrotechnika
4. CHEMIE A CHEMICKÁ TECHNOLOGIE - Kémia és kémiai technológia
5. STAVEBNICTVI - Építészet, építőipar

Az egyes sorozatokban a közgazdasági és üzemszervezési irodalom szétosztva jelenik meg.

A cseh lapszemle egyes példányaait elemezve igen érdekes összehasonlításokat tehetünk, amiket az olvasó önmaga is levonhat, ha áttanulmányozza a következő táblázatot. /Tárgykör alatt az előzőleg felsorolt sorozatokat értjük. Tehát: 1. = Bányászat, stb. A párhuzamba állításnál azonos ezévi számokat használtunk fel és a cseh lapszemlék profiljának megfelelően a magyar lapszemléket - néhol összevonva, néhol pedig elválasztva - dolgoztuk fel./

Lapszemle	Tárgykörök sz.		Referátumok sz.		Oldalszám	
	magyar	cseh	magyar	cseh	magyar	cseh,
1.	6	31	119	337	28	24
2.	18	128	497	925	53	64
3.	27	69	427	582	64	44
4.	14	60	801	662	74	48
5.	29	70	298	574	30	44
Összesen:	94	358	2142	3080	249	224

/Természetesen az összehasonlításokat nem szabad sematikusan végezni. A magyar lapszemlék egy része pl. még mindig rotaprint sokszorosítással készül, ez rontja a lapszám és a referátum mennyiség összefüggését; a magyar Kémiai Lapszemle nagy mennyiségben hoz címreferátumokat, ez előnyösebb színben tünteti fel a cseh kiadvánnyal szemben; az egyes sorozatok összetételükben nem teljesen egyeznek; Magyarországon nem öt, hanem 12 lapszemle jelenik meg; stb. Mindezek ellenére azonban az összehasonlításból több érdekes megállapítást tehetünk./

Az elkészült és kartonokra sokszorosított referátumokat tartalmazó katalógusuk képezi azután alapját irodalomkutatásuknak és tájékoztató szolgálatuknak.

Érdeemes pár percre elidőznünk az ezeknek a katalógusoknak helyet adó helyiségben. A katalógus összeállítását a II. világháború után kezdték meg, a már említett Skoda gyár és néhány más nagyüzem dokumentációs anyagából. Decimális és szerzői katalógusuk az indulásnál 200 000 kartont tartalmazott, ma pedig már tulhaladta a 3 milliót. Az évente elkészülő 100 000 referátum a katalógusban évi 250 000 kartonszaporulatot jelent.

Ez a katalógus-hálózat időrendileg tagolt: az anyagot 3 éves időközökben külön tárolva tartalmazza. Felosztása tehát a következő:

- 1945-ig /Skoda, stb. anyag/

1945 - 1948

1948 - 1950

1950 - 1953

1953 - 1956

1956 -

A KVST fontos és elismert munkája: irodalomkutatások összeállítása. A vállalatok és hivatalok rendelésére készülő kutatásaikat díjazásért végzik. Egy-egy ilyen irodalmi jegyzék átlagosan 20-60 adatot tartalmaz, és összeállítására 8-16 óra időt fordítanak. Ennek megfelelően állapítják meg az árat is, amit kutatási munkaóránként 20 cseh korona. /Egy megadott adat így átlagosan 2.50 Kcs-ba kerül./

Minden egyes elkészült irodalomkutatás egy fedőlapot kap, amelyen az előre sokszorosított rovatokban feltüntetik az összes vonatkozó adatokat. /Cim, ETO-szám, összeállító neve, a felhasznált irodalom számszerűleg és időtartamban, ráfordított munkaórák száma, összegyűjtött adatok száma, megrendelés és elkészítés kelte, ár, stb. stb./

Az irodalomkutatások egy-egy példánya a KVST-ben marad, és ott sorszám szerint bekötik. Nyilvántartásukra külön bibliográfiai szakkatalógus készül, de az irodalomkutatásról készült katalógus-karton bekerül az olvasói szakkatalógusba is. Ezenkívül két-három évenként külön kiadványban is megjelentetik irodalomkutatásaik bibliográfiáját. /Bibliográfiák bibliográfiája./ Eddig négy ilyen kiadványuk volt: az első amely az 1946-1950 közötti irodalomkutatásokat tartalmazza 1650 címet sorol fel, a második 1950-1952 között már 2000-t. Az évi kutatások száma állandóan emelkedik, 1956-ban meghaladta az 1400-at. Katalógusuk ma már 10 000-nél több irodalomkutatás bibliográfiai adatait tartalmazza.

Fordítási részlegük nincs /mint említettük ezt a feladatot az ÚTEIN látja el/, és az OMK-val ellentétben nem adnak ki hazai irodalmat ismertető idegennyelvű Bulletinokat sem.

A dokumentációs részlegnek külön olvasóterme van, ahol az érdeklődő kutatók üveggel borított fióckban oldalt lapozva tanulmányozhatják a figyelőszolgálati katalógusnak azt az anyagát, amelyre szükségük van. Itt állnak rendelkezésre a különféle külföldi referáló lapok és egyéb bibliográfiai kézikönyvek is.

Külön kell megemlítenünk az ugyancsak itt tároló nagy prospektus gyűjteményt. A világ minden tájáról rendszeresen, vagy külön bekérésre érkező prospektusokat a beérkezés sorrendjében adott folyószámok szerint dobozokban raktározzák. Az egyes prospektusokat katalógizálják. Az olvasók az őt érdeklő anyagot kétféle katalógusban kereshetik:

1. országok és ezen belül cégek szerint,
2. tárgykör /decimális szám/ szerint.

- x -

A KVŠT munkáját igyekeztünk úgy bemutatni olvasóinknak, ahogy rövid prágai tartózkodásunk alatt megismertük. Természetesen ez a kép csak vázlagszerű lehet, hiszen fontos munkaterületeket /mint pl. a könyvtárközi kölcsönzés, az iparági bibliográfiák szerkesztése, a fotolaboratóriumi munkák, stb./ nem is említettünk. Reméljük azonban, hogy a prágai tanulmányuton résztvett többi 30 műszaki könyvtáros élőszóval és részleteiben is terjeszteni fogja a látottakat, mert csak így érhetjük el azt, hogy amit láttunk és tanultunk azt értékeljük és fel is használjuk a magyar viszonyoknak megfelelően.

Befejezésül ezuton is megköszönjük a KVŠT vezetőségének és összes munkatársainak azt a kedvességet, amellyel bennünket Prágában fogadtak és munkahelyükön kalauzoltak. Szívességet minél előbb, mint vendégfogadók is szeretnénk viszonozni.

Balázs Sándor - Veredy Katalin

x - x - x -